

13. Синюк В. Г. Использование информационно-аналитических технологий при принятии управленческих решений / В. Г. Синюк, А. В. Швырев. — М. : Экзамен, 2003 — 160 с.
14. Слободяник М. С. Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій / М. С. Слободяник. — К. : Ред. журн. «Бібл. вісн.», 1995. — 268 с.
15. Сляднева Н. А. Информационно-аналитическая деятельность: проблемы и перспективы / Н. А. Сляднева // Информационные ресурсы России. — 2001. — № 2. — С. 14–21.
16. Сорока М. Б. Національна система реферування української наукової літератури / М. Б. Сорока. — К. : НБУВ, 2002. — 209 с.

Надійшла до редколегії 13.04.2012 р.

УДК [021.6:316.77](100)

Г. В. ШЕМАЄВА

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ВЗАЄМОДІЇ БІБЛІОТЕК ІЗ СОЦІОКОМУНІКАЦІЙНИМИ СТРУКТУРАМИ СУСПІЛЬСТВА

Визначаються основні напрями зовнішньої комунікації бібліотеки: встановлення та розширення комунікацій з освітніми й навчальними закладами; здійснення спільних наукових досліджень; розвиток партнерства в контексті збереження електронних ресурсів і переведення до цифрової форми об'єктів культурної та наукової спадщини; організація спільних заходів.

Ключові слова: бібліотека, професійні комунікації, взаємодія, співробітництво, зарубіжний досвід, система соціальних комунікацій.

Определяются основные направления внешней коммуникации библиотеки: установление и расширение коммуникаций с образовательными учреждениями; осуществление совместных научных исследований; развитие партнерства в контексте сохранности электронных ресурсов и перевода в цифровую форму объектов культурного и научного наследия; организация совместных мероприятий.

Ключевые слова: библиотека, профессиональные коммуникации, взаимодействие, сотрудничество, зарубежный опыт, система социальных коммуникаций.

The basic directions of cooperation of libraries relationships with social communication structures determined, which include: the establishment and expansion of communications with educational and training institutions; joint research; development partnerships in the context of conservation of electronic resources and the transfer to digital forms of cultural and scientific heritage; organization of joint activities.

Key words: library, professional communications, areas of interaction, cooperation, the system of social communications.

Посилення ролі знань на початку XXI ст., нові форми, засоби й канали соціальних комунікацій розширюють взаємозв'язки між різними установами та сприяють поглибленню інтеграційних процесів у соціумі. У цих умовах бібліотека стає соціально-комунікаційним центром, який забезпечує різноманіття форм подання інформації, створює можливості для їхнього використання, втілює в життя нові моделі соціальних комунікацій на засадах розгортання взаємодії з усіма структурами суспільства.

Серед основних публікацій, в яких розкриваються особливості сучасних напрямів розширення зовнішніх комунікацій бібліотеки, слід назвати праці відомих українських та російських авторів Є. Ю. Генієвої, А. І. Земськова, В. О. Льганаєвої, Т. Я. Кузнецової, Т. В. Майстрович, М. С. Слободяника, Л. Я. Шрайберга. Широкий спектр комунікацій бібліотеки висвітлюється в англійських публікаціях, що зумовлює необхідність узагальнення тенденцій, пов'язаних із розширенням зв'язків бібліотеки в сучасній системі соціальних комунікацій.

Мета статті — визначити на основі висвітлення бібліотечного досвіду провідних країн світу основні напрями розвитку взаємозв'язків бібліотеки в системі соціальних комунікацій.

Урізноманітнення форм та засобів соціальної взаємодії створює умови для розвитку зв'язків бібліотеки в сучасній системі соціальних комунікацій. Одним із найважливіших напрямів розгортання зовнішніх комунікацій бібліотек слід назвати встановлення та розширення зв'язків із закладами освіти. Значного розвитку організація такого партнерства набула в зарубіжній практиці. Наприклад, Бібліотечна асоціація Іллінойса встановила тісні зв'язки з музеями та шкільними закладами, що сприяє збільшенню звернень школярів до бібліотечних і музейних фондів [10]. Розвиток комунікацій орієнтований насамперед на вдосконалення інформаційної компетентності особистості, на підготовку користувача до роботи з конструктами знання. Залучення всіх членів суспільства до різних видів читання як комунікаційно-пізнавальної діяльності через створення особливого культурного й інформаційного середовища дозволяє бібліотечі виходити за межі її локального простору. Перш за все такі комунікації спрямовані на організацію навчання користувачів і формування серед бібліотечних фахівців стратегічної рефлексивної комунікації, яка трактується як взаємозумовленість стратегії, техніки, методів та інструментів розвитку бібліотечної практики комунікацій, з одного боку, і визначення концептуальних засад, планування й управління процесами формування інформаційної компетентності особистості — з іншого.

Організація навчання, стажувань і тренінгів для бібліотечних фахівців сприяє формуванню серед працівників бібліотек технологічних та управлінських навичок, правової й інформаційної культури, інноваційних підходів до розвитку бібліотеки в системі сучасних соціальних комунікацій. Забезпечуючи єдність загальнокультурних і професійних знань, бібліотека стає своєрідним університетом [5]. Це максимально наближає її до системи освіти та навчання.

Тісно пов'язаним із вищезазначеним напрямом розвитку зовнішніх комунікацій бібліотеки є встановлення співробітництва, що спрямоване на проведення бібліотекою спільних із науково-освітніми організаціями та соціокультурними установами досліджень. Такі дослідження здійснюються в різних аспектах. Зокрема, глобальні проблеми, які супроводжують суспільний прогрес, викликають необхідність пошуку нових шляхів подальшого розвитку, нових орієнтирів, спрямованих на забезпечення коадаптації внутрішньосистемних процесів, а також адаптації до зовнішнього середовища. Одним із таких напрямів є семантика коеволюційної технології самоорганізації Всесвіту, пов'язана з тим, що вивчення семантичної суті постає відображенням системних зв'язків форми й змісту, єдності реального й ідеального. При цьому матерія й енергія складають системну форму, а знання й інформація відбивають її зміст. Їхня взаємодія відбувається на внутрішньо- та зовнішньосистемному рівнях процесів самоорганізації, до яких у своїй єдності належать статичні, кінематичні та динамічні [8]. Семантична модель визначає конструктивні принципи самоорганізації та дозволяє поєднувати всю різноманітність комунікаційних засобів, форм, каналів. Це узгоджується з коеволюційним принципом необхідної різноманітності систем, за яким, для розвитку системи необхідно підтримувати й удосконалювати її елементи й підсистеми, зберігаючи їх розмаїтість. Реалізація принципу коеволюції з точки зору теорії соціальних комунікацій потребує формування узгоджених взаємозв'язків між елементами системи, встановлення спільних темпів їх розвитку із забезпеченням збереження особливостей кожної з підсистем.

У цьому контексті особливого значення набуває необхідність проведення бібліотеками спільних з архівами та музеями досліджень. За нових умов розвитку інформаційного суспільства відбуваються такі зміни: переорієнтація системи соціокультурних установ; формування нової системи інформаційних ресурсів, яка дозволяє створювати соціальний простір, де користувачі можуть здійснювати обмін інформацією на різних рівнях: глобальному, національному, регіональному, галузевому чи спеціалізованому; нові можливості для інтеграції ресурсів із метою підвищення

якості обслуговування. Одним із прикладів взаємодії в проведенні спільних досліджень може бути реалізація міжнародного проєкту бібліотеки Корнельського університету спільно з бібліотекою мистецтв Сан-Франциско, бібліотеками Вашингтона, театром Гертруди Стайн, музеєм Нью-Йорка та Санкт-Петербурзьким державним театральним-музичним музеєм щодо створення міжнародного стандарту метаданих БД із мистецтв [11]. Іншим прикладом є організація спільних досліджень бібліотеками, музеями й архівами, що підтримується АНРС Великобританії [14]. Зв'язки АНРС з такими організаціями, як DCMS, Радю музеїв, бібліотек і архівів (MLAC), сприяють розвитку як у цілому соціокультурних закладів, так і кожної окремо взятої інституції. Значний досвід в організації системних зв'язків із музеями, архівами й іншими установами мають бібліотеки США. Так, Американська бібліотечна асоціація ще в 1970 р. створила спільний комітет архівів, бібліотек і музеїв — CALM (The Joint Committee on Archives, Libraries and Museums) як виконавчий орган взаємодії між Товариством американських архіваріусів (SAA), Американською бібліотечною асоціацією (ALA) й Американською асоціацією музеїв (AAM) [11]. У комітеті працюють досвідчені та високопрофесійні представники зазначених об'єднань (по п'ять із кожного). Серед головних завдань комітету слід зазначити: сприяння й розвиток засобів забезпечення тіснішого співробітництва між бібліотеками, музеями й архівами; уніфікація та створення єдиних стандартів; прийняття комітетом відповідних програм, спрямованих на фінансування конкретних установ.

Вагому роль в організації комунікацій між бібліотечними, музейними та іншими соціокультурними установами відіграє також Американський Інститут музейно-бібліотечних послуг (IMLS) — незалежне федеральне агентство, діяльність якого спрямована на грантову підтримку національних бібліотек і музеїв, розвиток їхньої інфраструктури, запровадження інновацій. Інститут докладає значних зусиль щодо посилення ролі бібліотек як культурних установ, сприяє розвитку партнерства бібліотек, музеїв, архівів та інших структур, збагачує уявлення про бібліотеку як інформаційний і культурний центр суспільства [13]. Слід зазначити, що архіви в статуті IMLS прямо не відзначаються, але за умов інтенсивного розвитку електронних комунікацій вони також розглядаються як пріоритетні установи щодо підтримки їхніх зв'язків із бібліотеками та музеями. Саме про це свідчать публікації, де акцентується увага на взаємопроникненні та взаємозбагаченні їхніх функцій [10;11;13;14]. Зокрема говорять, що зазначені вище структури за своїми функціями та напрямками діяльності за умов сучасності частково перекривають одна

одну. У цілому вони покликані виконувати інформаційну, кумулятивну та комунікаційну функції. Модифікація системи за собів, видів, форм зберігання, поширення, споживання, а також надання інформації приводить, з одного боку, до перерозподілу ролей у системі соціальних комунікацій, а з іншого — до розвитку поняття «документ», яке поєднує текст, аудіо, зображення, мультимедіа, експонати й об'єкти мистецтва. З точки зору користувача стає все складніше провести межу між цими трьома установами [10].

Водночас зарубіжні автори наголошують на існуванні певних перепон на шляху до встановлення між ними системного співробітництва [12]. Серед них, зокрема, можна назвати: різні організаційні культури, різні соціальні ролі, різні професійні методи, різне ставлення до своїх активів, місії, а також розбіжності підходів до підготовки фахівців. IMLS сприяє розумінню партнерами один одного та подоланню згаданих бар'єрів. Грантова підтримка співробітництва стимулює розширення співробітництва бібліотек не лише із музеями й архівами, але й із науковими та освітніми установами, товариствами й іншими організаціями. Як відзначають американські автори, завдяки фінансуванню IMLS збільшується кількість академічних бібліотек, які розвивають зв'язки з музеями, історичними співтовариствами й іншими установами [9].

Розвиток зв'язків бібліотек з архівами та музеями потребує врахування особливостей діяльності кожної з установ, формування в них розуміння взаємної корисності. Важлива роль у цьому контексті належить конференції WebWise, яку щорічно організовує IMLS. На конференціях обговорюють проблеми взаємозв'язків між соціокультурними установами, доповідають про результати реалізації проектів, що фінансуються IMLS, порушують питання щодо функцій між бібліотеками, музеями й архівами, зазначають, що в електронному середовищі між названими установами відбувається усунення меж, перш за все, завдяки зменшенню різниці між текстом і зображенням, об'єктом та експонатом. У цифровому форматі всі об'єкти текстових, аудіо- та відеофайлів, зображень і їхніх комбінацій є інформацією, яка несе в собі знання. Для користувача не є принциповим, яка саме установа надає доступ до інформації та знань. У цифровому середовищі змінюється їхня поведінка, а саме: музеї мають можливість презентувати всю свою колекцію повністю у вигляді метаданих та ЕК, бібліотеки разом із ЕК створюють електронні тематичні виставки, використовуючи для їхнього розкриття музейні форми. Накладання їхніх функцій створює сприятливі умови для формування партнерського середовища. Водночас слід зазначити, що посилення зв'язків між

установами не є їхнім симбіозом. На цьому наголошують зарубіжні автори [9; 10].

Отже, слід зауважити, що система сучасних соціальних комунікацій характеризується єдністю, яка ґрунтується на взаємодії всіх компонентів, їхніх інтегральних властивостей та різноманітності функцій. Формування постійних і тимчасових зв'язків та взаємозв'язків на одному чи на різних рівнях розвитку компонентів системи створює умови для переходу на вищий рівень її організації. За умови модернізації форм діяльності взаємопроникнення функцій бібліотек, музеїв та архівів не може привести до їхньої інтеграції в єдину структуру, оскільки це спричинить погіршення якості й оперативності інформаційного забезпечення. Саме тому процеси інтеграції бібліотеки із соціокультурними установами спрямовуються на інформаційно-ресурсну складову в електронному просторі, що сприятиме збереженню та збагаченню існуючого різноманіття структур, засобів, каналів, форм, а також інформаційних ресурсів.

У зарубіжній практиці значного поширення набуло співробітництво бібліотек, музеїв та архівів щодо створення електронних ресурсів. У цьому напрямі важлива роль належить програмі NLG (Міжнародна ініціатива стратегічного партнерства), яка спрямована на об'єднання освітніх і культурних установ світу на засадах розвитку їхніх зв'язків і співробітництва в межах реалізації різних проектів. Проекти співробітництва дозволяють бібліотекам спільно з іншими установами здійснювати дослідження з метою вирішення проблем, удосконалення обслуговування користувачів, а також подальшого інтенсивного розвитку. Пріоритетним проектом програми NLG є поцифрування культурної спадщини, що зберігається в бібліотеках, музеях, архівах та інших установах [13]. На умовах партнерської взаємодії вищеназваних установ відбувається створення Світової електронної бібліотеки, «Європеніани», до поповнення ресурсів якої долучаються й українські бібліотеки. Набуває поширення формування національних електронних бібліотек. Заслуговує на увагу литовський досвід створення інтегрального порталу завдяки встановленню тісніших зв'язків між архівами, бібліотеками та музеями. У межах проекту «Створення віртуальної бібліотеки інформаційної системи» формується банк даних поцифрованих об'єктів культурної спадщини — манускриптів, газет, старовинних книжок, метрик, щоденників, цінних матеріалів; ведуться роботи щодо подання у віртуальному просторі цінних музейних експонатів і матеріалів археологічних досліджень через їхнє подання у вигляді тривимірних об'єктів [2].

Зазначена тенденція набуває розвитку й в Україні, зокрема щодо створення електронної бібліотеки «Культура України» [6].

Формування електронних бібліотек сприяє подоланню цифрової нерівності, розвиткові професійних комунікацій між різними структурами, розширенню й удосконаленню інформаційного забезпечення користувачів. Крім того, слід зазначити, що організація спільного електронного ресурсу у формі електронної бібліотеки є складним завданням, яке висуває певні вимоги до створення та зберігання ресурсів, до технологічного циклу, користувачів, фахівців, а також їхніх взаємовідносин. Узгодження підходів уможливило глибше та детальніше ознайомити світову громадськість із матеріалами, що зберігаються в бібліотеках, музеях і архівах.

Важлива роль бібліотеки в розвитку взаємодії із соціокомунікаційними структурами стосовно формування спільних електронних ресурсів полягає, по-перше, у кооперації для забезпечення доступу до вже існуючих інформаційних ресурсів із культурної та наукової спадщини, по-друге, в інтеграції електронних ресурсів для організації баз знань. Також слід зазначити, що виникають тенденції до розширення взаємозв'язків бібліотеки з такими соціально-комунікаційними установами й організаціями, як рекламні й торговельні агенства, кінотеатри, радіо й телебачення. Бібліотеки розвивають свої зв'язки в системі соціальних комунікацій із туристичним, готельним і ресторанним бізнесом, розширюють свою участь в ігрових шоу, спортивних заходах, музичних концертах, фестивалях різноманітної спрямованості.

Цікавим є досвід Данії щодо організації літературного фестивалю «Копенгаген читає», який проводиться з 2008 р. щорічно протягом тижня. Це яскравий приклад взаємодії різних установ, що проявляється в симбіозі міста й літератури. Графік подій у місті під час проведення фестивалю нагадує покажчик літератури. Подорож містом стає пересуванням у літературному середовищі. Деякі процеси частково саморозвиваються, формується єдине комунікаційне середовище різних структур, зокрема літературних співтовариств, медіа, бібліотек, музеїв, закладів харчування, транспортних організацій тощо. Особливістю фестивалю є новий підхід до його організації, який полягає в трансфері літератури та залученні до читання громадян в усіх сферах міста. Тобто читання літератури несподіванно вводиться в контекст середовища, віддаленого від літератури. Наприклад, у 2008 р. датський автор Франк Ленгмакк провів сім днів у скляному посуді, розташованому в Центральній бібліотеці Копенгагена, протягом цього часу він написав роман під назвою «Твір»; у 2010 р. читання спортивної поезії відомого датського поета Йоргена Лета було організоване в роздягальнях спортивних клубів; комедійні твори зачитувалися під водою в басейнах; також відбувалося проведення літературних піших екскурсій по Копенгагену; ознайомлення

з історією виробництва кустарного промислу палітурників, публікація поезій на медичних рецептах, безоплатна передача книжок користувачам метро й ін. Нетрадиційні форми застосовувалися разом із класичними, такими як: організація літературних читань у бібліотеках для дітей і дорослих; проведення літературних дискусій, авторських презентацій прози й поезії; здійснення театралізованих та інших заходів, спрямованих на розвиток читання в сучасному суспільстві. Тобто поглиблення бібліотечних зв'язків у системі соціальних комунікацій поступово сприяє якісно нового типу взаємовідносин, що впливає на поліпшення іміджу бібліотек та розуміння їх суспільного значення.

Отже, розглянутий зарубіжний досвід свідчить про розширення зовнішніх зв'язків бібліотеки з різними структурами системи соціальних комунікацій, про формування особливого комунікаційного середовища інноваційних та непередбачуваних подій, в якому відбуваються комунікації усіх з усіма. Бібліотеки спрямовують свої зусилля на розвиток зв'язків з освітніми, навчальними й науково-дослідницькими закладами; розвивають партнерство з інформаційними та культурними закладами у напрямі поцифрування наукової й культурної спадщини; встановлюють взаємозв'язки з різними структурами для організації та проведення спільних заходів. Розвиток зазначених напрямів зумовлює переструктурування бібліотечної діяльності як нової цілісності.

Подальшого дослідження потребують взаємозв'язки українських бібліотечних закладів у системі соціальних комунікацій.

Список літератури

1. Земсков А. И. Электронные версии депозитарных фондов научных библиотек / А. И. Земсков, Г. А. Евстигнеева // Научные и технические библиотеки — 2003. — №7 — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://ellib.gpntb.ru/>
2. Зинкявичене Ю. Совместный проект архивов, библиотек и музеев Литвы — / Ю. Зинкявичене [Электронный ресурс]. — Режим доступа: www.epaveldas.lt
3. Ильганаева В. А. Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность) : словарь-справочник / В. А. Ильганаева. — Х. : КП «Городская типография», 2009. — 392 с.
4. Кудряшова И. А. Архив JSTOR для студентов и преподавателей ДВГУ / И. А. Кудряшова. // Научные и технические библиотеки. — 2005. — № 6. — С. 31–33.
5. Кузнецова Т. Я. Библиотека в информационном обществе : онтологические основания социокультурных трансформаций / Т. Я. Кузнецова // Библиотекосведение. — 2011. — № 1. — С. 28
6. Микитенко А. Електронна бібліотека «Культура України» / А. Микитенко // Бібліотечна планета. — 2011. — № 1. — С. 5–6.
7. Соколов А. В. Метагеория социальной информации / А. В. Соколов. — СПб, 2001. — 351 с.

8. Шемакин Ю. И. Семантика коэволюционной технологии самоорганизации Вселенной / Ю. И. Шемакин // Информационные технологии. — 2005. — № 7. — С. 72–77
9. Allen N. Collaborative Digitization: Libraries and Museums Working Together / Allen Nancy, Liz Bishoff // Advances in Librarianship. — 2002. — 26 — P. 43-81
10. Arroyo M. A. M. The physiology of collaboration, an investigation of library-museum university partnerships : Dissertation /Miguel Angel Morales Arroyo. —2003, UNIVERSITY OF NORTH TEXAS. — 219 p.
11. Bradley M. Collaboration between libraries, archives and museums: Essential for maintaining relevance in the Digital Age / M. Bradley // Journal of the American Society for Information Science and Technology. — 2010. — v.58, N14. — P. 2205 — 2225.
12. Howard J. Research Librarians Consider the Risks and Rewards of Collaboration / Jennifer Howard — [online] — Available : <http://collaborativelibrarianship.wordpress.com/category/article>
13. Lance B. Professionals and Cross-Pollination between Libraries, Archives and Museums / B. Lance // Touchable Archives. — 2010. — N 5 (May) — [online] — Available : <http://librarchivist.worldpress.com>
14. O'Neill B. A strategy for supporting and sustaining high quality research in the UK's Museums, Galleries, Libraries and Archives / B. O'Neill — [online] — Available : <http://www.britac.ac.uk/policy/ahrc-2006/museums/museums-galleries>

Надійшла до редколегії 10.04.2012 р.

УДК 021:004.8

О. Ю. МАР'ІНА

ВЕБ-ТЕХНОЛОГІЇ В БІБЛІОТЕКАХ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КОМУНІКАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА

Досліджуються перспективні напрями впровадження новітніх веб-технологій у діяльність бібліотек. Пропонується огляд сучасних інтернет-сервісів.

Ключові слова: бібліотека, веб-технології, веб-додатки, інтернет-сервіси.

Исследуются перспективные направления использования новейших веб-технологий в деятельности библиотек. Предложен обзор современных интернет-сервисов.

Ключевые слова: библиотека, веб-технологии, веб-приложения, интернет-сервисы.

The article is sanctified to research of perspective directions of the use the web-technologies in activity of libraries. The review of modern internet-services is offered.

Key words: library, web-technology, internet-services.